

BOYSUN TUMANIDA YER RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINING TAHLILIIY KO'RSATKICHLARI.

O'zbekov Daler Oybek o'g'li

Termiz davlat universiteti Geografiya ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotasiya: *Ushbu maqolada Surxondaryo viloyatining Boysun tumanida yer resurslaridan foydalanish samaradorligi tahlil qilinadi. Tuman yer fondining tarkibi, ayniqsa qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar, yaylovlar, ekin maydonlari va sug'oriladigan yerlar holati o'rganilgan. Tadqiqotda yer resurslaridan foydalanishni yanada samarali qilish bo'yicha tavsiyalar beriladi.*

Kalit so'zlar: *Yer fondi, sug'oriladigan yerlar, qishloq xo'jaligi yerlari, ko'p yillik daraxtzorlar, ekin yerlari, intensiv texnologiyalar.*

Аннотация: *В данной статье анализируется эффективность использования земельных ресурсов в Бойсунском районе Сурхандарьинской области. Изучена структура земельного фонда района, в частности, земли, предназначенные для сельского хозяйства, пастбища, посевные площади и орошаемые земли. В исследовании предлагаются рекомендации по повышению эффективности использования земельных ресурсов.*

Ключевые слова: *земельный фонд, орошаемые земли, сельскохозяйственные угодья, многолетние насаждения, посевные площади, интенсивные технологии.*

ANALYTICAL INDICATORS OF THE EFFICIENCY OF LAND RESOURCE USE IN BOYSUN DISTRICT

O'zbekov Daler Oybek o'g'li - 2nd-year student, Geography Department,
Termez State University

Abstract: *This article analyzes the efficiency of land resource utilization in the Boysun district of the Surkhandarya region. The study examines the structure of the district's land fund, particularly lands designated for agriculture, pastures, crop fields, and irrigated areas. Issues such as underdeveloped irrigation*

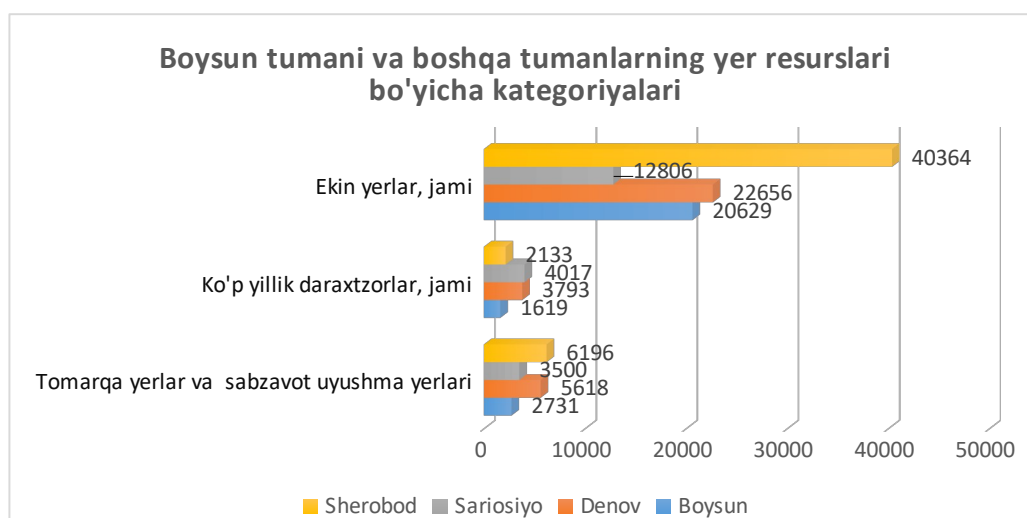
infrastructure, soil erosion, and drought are discussed. Recommendations are provided to improve the effective use of land resources.

Keywords: *land fund, irrigated land, agricultural land, perennial plantations, croplands, intensive technologies.*

Tadqiqot metodologiyasi. Boysun tumanining Yer resurslari holati, mavjud muammolari va ularning yechimi hamda istiqbollarini o'rganish jarayonida kompleks, tizimli va zamonaviy ilmiy-uslubiy yondashuvlar asosida tadqiqot olib borildi.

Kirish. Boysun tumani Surxondaryo viloyatining shimoli-g'arbiy qismida joylashgan bo'lib, 325,307 gektar yer maydoni bilan viloyatning eng katta tumanlaridan biridir. Tuman o'zining tog'li landshafti, boy tabiiy resurslari va qadimiy madaniy merosi bilan ajralib turadi. Ushbu tahlilda Boysun tumanining yer fondi viloyatdagi boshqa tumanlar (masalan, Denov, Sherobod, Sariosiyo) bilan solishtiriladi va asosiy iqtisodiy salohiyati ko'rib chiqiladi.

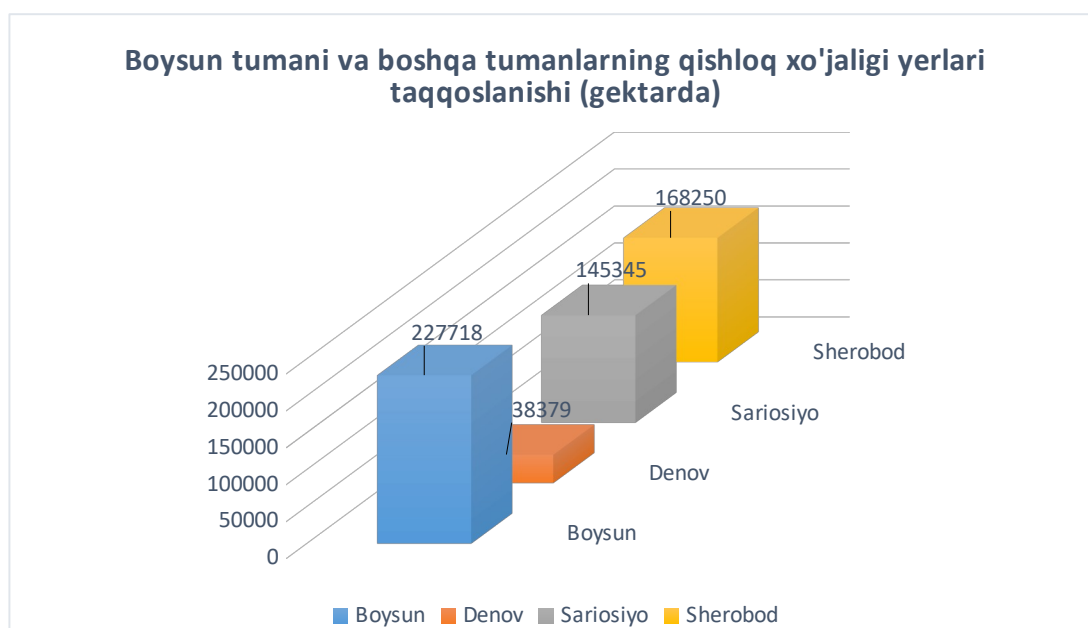
Tahlil va natijalar: Boysun tumanining umumiy yer maydoni – 325 307 gektar (viloyat yer fondining 16.2%), shundan qishloq xo'jaligi yerlari – 214 156 gektar (65.8%) – asosan yaylovlar (197 606 ga) va ekin maydonlari (20 629 ga) ga to'g'ri keladi. O'rmonzorlar – 65 188 gektar (20%) – viloyat bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich hisoblanadi. Shuningdek, sug'oriladigan yerlar – 20 629 gektar (faqat 6.3%) – bu ko'rsatkich Denov (30.5%) va Sherobod (14.8%) ga nisbatan past. Boshqa yerlari: 45 691 gektar (14%) – infratuzilma, suv fondi va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Boysun tumanida Yer fondi va resurslari bo'yicha asosiy muammolardan sug'orish imkoniyatlarining cheklanganligi (asosan yomg'irga bog'liq dehqonchilik) muammosi, shuningdek, tuproq eroziyasi va qurg'oqchilikka moyillik muammolaridir.

Boysun tumani maydoni jihatidan viloyatda Sariosiyo tumanidan keying 2-o'rinda turadi, ammo sug'oriladigan yerlar ulushi jihatidan ortda qoladi (6.3% – viloyatda eng pastlardan biri). Qishloq xo'jaligida Boysunda yaylovlar ustunlik qiladi, ya'ni yaylovlar jami yer maydonining 92.3%ini tashkil etadi, Denov va Sherobodda esa sug'oriladigan ekin maydonlari ko'proq. Shuningdek Boysun tumani viloyatda o'rmon resurslari bo'yicha yetakchilik qiladi, jami o'rmonlar maydoni 105 871 gektar bo'lib, bu iqlimni yumshatish va ekoturizm rivojiga yordam beradi.

Tumanning viloyatda ustunlik jihatlaridan - chorvachilik tarmog'i yaylovlarning kengligi tufayli qoramol va qo'ychilikni rivojlantirish istiqbolli hisoblanadi, agroturizm sohasida tog'li landshaft va qadimiy arxeologik joylar (masalan, Boysun qoyalari) turistik jozibadorlikni oshiradi. Shu sabablarni inobatga olib tuman agrosanoatini rivojlantirish uchun: - yaylovlarni modernizatsiya qilish va sug'orish tizimlarini kengaytirish; - o'rmon xo'jaligini qo'llab-quvvatlash va qayta tiklash dasturlarini joriy etish asosiy takliflardan biridi.

Boysun tumani o'zining katta yer maydoni, boy tabiiy resurslari va o'rmonzorlari bilan Surxondaryo viloyatida muhim iqtisodiy ahamiyatga ega. Biroq, sug'orish infratuzilmasining zaifligi va eroziya muammolari taraqqiyotga to'siq bo'lib turibdi. Yer resurslaridan samarali foydalanish uchun qishloq xo'jaligi, turizm va ekologik barqarorlik sohalarida integratsiyalashgan loyihalar amalga oshirilishi zarur.

Boysun tumanidagi yer resurslarining tahlili shuni ko'rsatadiki, tumandagi asosiy xo'jalik yurituvchi subyektlar – bu "Boysun massiv", "Sayrob massiv", "Darband massiv" kabi yirik qishloq xo'jaligi tashkilotlari hisoblanadi. Ularning har biri umumiy yer maydoni, ekin yerlari, yaylovlar, sug'oriladigan yerlar va boshqa foydalanish turlariga ko'ra o'ziga xos tarkibga ega. Ushbu xo'jaliklarning yer maydonlari strukturasi o'rganish orqali ularning iqtisodiy ixtisoslashuvi, yer resurslaridan foydalanish samaradorligi hamda tarmoq bo'yicha taqsimlanish holatini baholash mumkin.

Tahlilga ko'ra, umumiy yer maydoni bo'yicha yetakchi o'rinlarni "Boysun massiv" (39 359 gektar), "Sayrob massiv" (20 906 gektar) va "Darband massiv" (10 100 gektar) xo'jaliklari egallaydi. Bu xo'jaliklar tumandagi yirik yer egalari hisoblanadi va asosan chorvachilik yo'nalishida faoliyat yuritadilar. Yer maydonlarining katta qismining yaylovlardan iboratligi (masalan, "Boysun

massiv”da – 33 133 ga, “Sayrob massiv”da – 13 941 ga) aynan shu faoliyat yo‘nalishini tasdiqlaydi. Yaylovlarning yuqori ulushi tuman yerlarining tabiiy-geografik sharoiti bilan ham izohlanadi.

Ekin yerlari bo‘yicha ham "Boysun", "Sayrob" va "Darband" massivlari yetakchilik qiladi. Masalan, "Boysun massiv"da ekin yerlar 5 572 gektarni tashkil etib, bu umumiy yer maydonining 14,2 foizini tashkil qiladi. “Sayrob massiv”da esa ekin yerlar 5 315 gektarni tashkil qiladi. Ekin yerlarning asosiy qismi sug‘oriladigan yerlar bo‘lib, ularning mavjudligi tumanning ayrim hududlarida sug‘orish infratuzilmasi mavjudligini bildiradi. Masalan, “Sayrob massiv”da 341 gektar, “Darband massiv”da 446 gektar sug‘oriladigan yerlar mavjud. Bu tuman doirasida qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini rivojlantirishda sug‘oriladigan yerlarning ahamiyati yuqoriligini ko‘rsatadi.

Xulosa. Umuman olganda, Boysun tumani yer resurslarining taqsimoti tuman ixtisoslashuvi – chorvachilik va dehqonchilik yo‘nalishida shakllanganligini yaqqol namoyon etadi. Yaylovlarning katta ulushi chorvachilik uchun qulay imkoniyatlarni yaratadi, ekin yerlar esa, ayniqsa, sug‘oriladiganlari, dehqonchilikni rivojlantirish imkonini beradi. Yer resurslaridan foydalanish samaradorligini yanada oshirish uchun intensiv texnologiyalarni qo‘llash, ekin turlarini diversifikatsiyalash, suv tejovchi usullarni keng joriy etish lozim bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” – T.: Adolat, 2022.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” gi PF-5853-sonli farmoni
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 17-iyundagi “Qishloq xo‘jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 5742-son farmoni.

4. Safayev Sanjarbek Zafarbek o'g'li - O'zbekiston Respublikasi Yer fondining miqdori holati taxlili - Proceedings of International Scientific Conference on Multidisciplinary Studies - -B. 53-58 .

5. Davlatov Abdullajon - O'zbekiston Respublikasi Yer fondi va ulardan foydalanishni tarkibini takamillashtirish usullari – International Scientific online conferences.

6. Yashnar Olimqulov, Mehriniso Xo'shboqova, Sherzod Muzrobov - O'zbekiston Yer resurslari, ularning holati va ulardan oqilona foydalanish - Journal of Integrated Education and Research. –B. 1-7.